

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ**

PAŽYMA

**DĖL DARBO KODEKSO 14, 25, 27, 30, 52, 58, 144, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 240
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO IR KODEKSO PAPILDYMO 2261 STRAIPSNIU ĮSTATYMO
IR VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTATYMO NR. I-1336 11 STRAIPSNIO
PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ (TAP-22-447(2)(22-894(3)))**

2022-04-08 Nr. NV-906

Vilnius

Rengėjas: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM).

Tikslai:

- ✓ apibrėžti smurtą ir priekabiavimą darbe ir numatyti priemones, kurių turi imtis darbdaviai smurto ir priekabiavimo darbe prevencijai ir pagalbai nukentėjusiems darbuotojams suteikti;
- ✓ atsisakyti kompensacijų darbuotojams, kurių darbas yra kilnojamojo pobūdžio arba atliekamas lauko sąlygomis, arba susijęs su kelionėmis ar važiavimu;
- ✓ efektyvinti darbo ginčų komisijų veiklą.

Esama situacija:

- Darbo kodekso (toliau – DK) 30 str. numato, kad darbdavys privalo sukurti tokią darbo aplinką, kurioje darbuotojas ar jų grupė nepatirtų priešiško, neetiško, žeminančio, agresyvių, užgaulių, įžeidžiančių veiksmų, kuriais kėsiamasi į atskiro darbuotojo ar jų grupės garbę ir orumą, fizinį ar psichologinį asmens neliečiamumą ar kuriais siekiama darbuotoją ar jų grupę įbauginti, sumenkinti ar įstumti į beginklę ir bejėgę padėtį. Darbdavys turi imtis visų būtinų priemonių psichologinio smurto darbo aplinkoje prevencijai užtikrinti ir pagalbai asmenims, patyrusiems psichologinį smurtą darbo aplinkoje, suteikti. Tarptautinė darbo organizacija 2019 m. priėmė konvenciją dėl smurto ir priekabiavimo darbo pasaulyje panaikinimo Nr. 190 (toliau – Konvencija), kuria nustatyti visuotinai taikytini kovos su priekabiavimu ir smurtu darbe standartai ir numatytos priemonės, kurių reikia imtis valstybėms. Šiuo metu ES lygmeniu vyksta diskusijos dėl Tarybos sprendimo, kuriuo valstybės bus įgaliojamos ratifikuoti Konvenciją. Nuo sprendimo priėmimo datos ir pobūdžio priklausys tolesnės Konvencijos ratifikavimo procedūros Lietuvoje. Konvencija yra ratifikavusios tik Graikija ir Italija.
- Psichologinio smurto problema aktuali ir Lietuvoje, DK 30 str. nuostatos nėra pakankamos. Daugiausia skundų, pranešimų ir paklausimų psichologinio smurto klausimais Valstybinė darbo inspekcija (toliau – VDI) gauna iš darbuotojų, dirbančių asmens sveikatos priežiūros, švietimo bei socialinių paslaugų teikimo įstaigose. Nuo 2022 m. VDI įsteigė Psichologinio smurto darbe prevencijos skyrių (8 darbuotojai), kuris tiria skundus, konsultuoja darbdavius ir teikia jiems metodinę pagalbą.
- DK 144 str. nustato, kad darbuotojams, kurių darbas yra kilnojamojo pobūdžio arba atliekamas lauko sąlygomis, arba susijęs su kelionėmis ar važiavimu, kompensuojamos su tuo susijusios padidėjusios išlaidos už faktiškai tokio pobūdžio dirbtą darbo laiką. Šių kompensacijų dydis negali viršyti 50 proc. bazinio (tarifinio) darbo užmokesčio ir jos mokamos tuo atveju, kai darbuotojui nemokamos komandiruotės išlaidos. Kompensacijos neapmokestinamos gyventojų pajamų mokesčiu ir socialinio draudimo įmokomis, todėl pastebimas galimas darbdavių piktnaudžiavimas, kai šia kompensacija iš esmės mokamas darbuotojui darbo užmokestis. Kompensacijos yra nepalankios darbuotojams, nes jos neįtraukiamos skiriant kitas socialines garantijas (skaiciuojant atostogas, ligos, senatvės pensijas, kitas išmokas). Pagal VMI duomenis,

2020 m. beveik 5 tūkst. juridinių asmenų už kilnojamojo pobūdžio darbą 90,6 tūkst. darbuotojų išmokėjo 134,7 mln. Eur kompensacijų. Daugiausiai kompensacijų (53,2 proc.) išmokama statybų sektoriuje (2020 m. 42,9 tūkst. darbuotojų išmokėta 71,4 mln. Eur kompensacijų), antroje vietoje – transporto sektorius – 16 proc.

- DK 223 str. numato prašymo išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės pateikimo tvarką ir reikalavimus, tačiau jame nėra aptartos pateikto prašymo trūkumų šalinimo galimybės ir procedūros. Taip pat DK nėra įtvirtinta galimybė rengti darbo ginčų posėdžius naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas, t. y. nuotoliniu būdu.

Esmė:

Darbo kodekso pakeitimais:

- apibrėžiama, kas yra smurtas ir priekabiavimas, įskaitant psichologinį smurtą bei smurtą ir priekabiavimą dėl lyties (smurtas ir priekabiavimas nukreiptas prieš asmenis dėl jų lyties arba neproporcingai paveikiantis tam tikros lyties asmenis, įskaitant seksualinį priekabiavimą), – tai įvairus nepriimtinas elgesys ar jo grėsmė, nesvarbu, ar nepriimtinu elgesiu vieną kartą ar pakartotinai siekiama padaryti fizinę, psichologinę, seksualinę ar ekonominę žalą, ar nepriimtinu elgesiu ši žala padaroma arba gali būti padaryta.
- nustatoma, kur smurtas ir priekabiavimas draudžiamas: darbo vietose, įskaitant viešąsias ir privačias vietas, kai darbuotojas yra darbdavio žinioje ar atlieka savo pareigas; pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu; su darbu susijusių išvykų, kelionių, mokymų, renginių ar socialinės veiklos metu; su darbu susijusio bendravimo, įskaitant ir bendravimą informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijomis, metu; darbdavio suteiktame būste; pakeliui į darbą ar iš darbo.
- įtvirtinama, kad darbdavys imasi visų būtinų priemonių prevencijai užtikrinti ir pagalbai suteikti: atsižvelgdamas į galimus smurto ir priekabiavimo pavojus, imasi jų šalinimo arba kontrolės priemonių; nustato pranešimų apie smurtą ir priekabiavimą pateikimo bei nagrinėjimo tvarką ir supažindina su ja darbuotojus; organizuoja darbuotojams mokymus, kuriuose darbuotojai sužino apie smurto ir priekabiavimo pavojus, prevencijos priemones, savo teises bei pareigas smurto ir priekabiavimo srityje.
- numatoma, kad darbdavys, kurio vidutinis darbuotojų skaičius yra daugiau kaip 50, privalo konsultuojantis su darbo taryba ar darbdavio lygmenis profesine sąjunga, nustatyti smurto ir priekabiavimo prevencijos politiką, įprastais darbovietėje būdais ją paskelbti ir įgyvendinti. Smurto ir priekabiavimo prevencijos politikoje nurodoma: smurto ir priekabiavimo atpažinimas, galimos jų formos, supažindinimo su smurto ir priekabiavimo prevencijos priemonėmis tvarka, pranešimų apie smurtą ir priekabiavimą pateikimo ir nagrinėjimo tvarka, apie smurtą ir priekabiavimą pranešusio asmens ir nukentėjusio asmens apsauga bei jam suteikiama pagalba, darbuotojų elgesio (darbo etikos) taisyklės ir kita informacija, susijusi su smurto ir priekabiavimo prevencijos vykdymu. Vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius iki 2022-10-31 įpareigojamas parengti ir VDI interneto svetainėje paskelbti smurto ir priekabiavimo prevencijos politikos rengimo metodines rekomendacijas.
- nustatoma, kad priežastis nutraukti darbo sutartį taip pat gali būti smurtas ar priekabiavimas, įskaitant psichologinį smurtą bei smurtą ir priekabiavimą dėl lyties.
- nuo 2023 m. birželio 1 d. panaikinamos kompensacijos darbuotojams, kurių darbas yra kilnojamojo pobūdžio arba atliekamas lauko sąlygomis, arba, susijęs su kelionėmis ar važiavimu, prieš tai pritaikant pereinamąjį laikotarpį – nuo 2022 m. lapkričio 1 d. nustatant ne didesnę negu 30 proc. (vietoj 50 proc.) bazinio (tarifinio) darbo užmokesčio kompensacijos dydį.
- DK papildomas nauju straipsniu, numatančiu informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimą nagrinėjant darbo ginčus, taip pat reglamentuojamos procedūros, kai prašymas išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės neatitinka nustatytų reikalavimų, kai ieškovas paprašo

nenagrinėti jo pateikto prašymo iki DGK posėdžio, patikslinama, kas turi būti nurodoma prašyme išnagrinėti darbo ginčą dėl teisės ir kt.

Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nuo 2023 m. birželio 1 d. panaikinama nuostata, kad socialinio draudimo įmokos neskaičiuojamos nuo darbuotojams, kurių darbas atliekamas lauko sąlygomis arba yra kilnojamojo pobūdžio, mokamų išlaidų kompensacijų.

Siūloma, kad DK nuostatos dėl darbo ginčų reguliavimo tikslinimo įsigaliojusių 2022 m. rugsėjo 1 d., nuostatos dėl smurto ir priekabiavimo reglamentavimo – 2022 m. lapkričio 1 d., o nuostata dėl kilnojamojo pobūdžio ir darbų lauko sąlygomis kompensacijų atsisakymo – nuo 2023 m. birželio 1 d., prieš tai nuo 2022 m. lapkričio 1 d. sumažinant kompensacijos dydį nuo 50 proc. iki 30 proc.

Nauda:

- Bus perkelti minimalūs Konvencijos reikalavimai, įtvirtintos aiškos smurto ir priekabiavimo darbe prevencijos ir pagalbos asmenims, patyrusiems smurtą ar priekabiavimą darbe, priemonės, kurių privalės imtis darbdavys. Priemonės, turės būti parengtos konsultuojantis su darbuotojų atstovais ir padės užtikrinti lygias galimybes darbe, kurti aplinką be smurto ir priekabiavimo, efektyviau spręsti išylančias problemas.
- Panaikinus kilnojamojo darbo ir darbo lauko sąlygomis kompensacijas bus užkirstas kelias nesąžiningiems darbdaviams išvengti mokesčių, atitinkamai didės darbo užmokestis, mokami mokesčiai ir darbuotojų socialinės garantijos. Išlaidos, kurias patiria darbuotojas darbe, galės būti kompensuojamos pagal faktiškai patirtas išlaidas.
- Padidės darbo ginčų nagrinėjimo procesų operatyvumas, efektyvumas, skaidrumas.

Derinimas:

- DK pakeitimus, susijusius su smurto ir priekabiavimo darbe užkardymu, parengė socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu sudaryta darbo grupė, sudaryta iš SADM, SAM, VDI, Higienos instituto, Vilniaus universiteto, medicinos įstaigų darbuotojų, profesinės sąjungos „Solidarumas“, VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, Jaunųjų gydytojų asociacijos, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos atstovų. Pasiūlymai svarstyti Darbo santykių komisijos prie Trišalės tarybos 2021-11-16 posėdyje.
- DK pakeitimai dėl kilnojamo darbo ir darbo lauko sąlygomis kompensacijų atsisakymo svarstyti Trišalės tarybos 2021-09-21 posėdyje. Fiksuotos skirtingos šalių nuomonės: darbdaviai pritarė kompensacijų panaikinimui nuo 2023 m., nustatant pereinamąjį laikotarpį; profesinės sąjungos siūlytų naikinti kompensacijas, nustatant, kad už darbą lauko sąlygomis būtų taikomas konkretaus dydžio koeficientas.
- Projektai svarstyti 2022-04-05 tarpinstituciniame pasitarime ir patikslinti pagal Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės ir Užsienio reikalų ministerijos pateiktas pastabas ir pasiūlymus. Argumentai dėl Teisės grupės pastabos, į kurią neatsižvelgta, pateikti derinimo pažymoje.

Atitiktis Vyriausybės programai: Projektai susiję su Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 3.4.5 p. veiksmu (įtvirtinti TDO Konvencijos Nr. 190 dėl smurto ir priekabiavimo darbo pasaulyje panaikinimo nuostatas) ir 10.1.4 p. veiksmu (parengti ir priimti teisės aktus, nustatančius specialiųjų apmokestinimo sąlygų, kurios iškreipia apmokestinimo teisingumą, atsisakymą).

Projektai įtraukti į Seimo pavasario sesijos darbų programą (balandžio mėn.)

Dalykinio vertinimo išvada. Siūlome projektus svarstyti **Vyriausybės posėdžio B dalyje.**

Socialinės politikos grupės patarėja

Aušra Gratulevičienė